

ILLUSTRASJON: KNUIT LØVÅS

GEORGE MONBIOT

ANNA BLIX

STEFAN SUNDSTRÖM

TRYGVE REFSDAL

Hver mandag skriver George Monbiot, Anna Blix, Stefan Sundström og Trygve Refsdal om alt som rører seg i naturen – fra hagestell til klimakamp.

Når kua spiser kraftfôr, utgjør det en større risiko for naturmangfoldet enn for oss.

Naturen blir hva du spiser

Anna Blix
DYREFÔR

Bonden i NRK-innslaget holder fram en bøtte til kuene i fjøset. De stikker hodet fram mellom sprinklene og strekker seg mot bøtta så man ser det hvite i øynene deres. Kameraet zoomer inn når kua stikker mulen nedi. Tunga roterer rundt i bøtta, og små kraftfôrpellets blir med opp. Bonden sier til journalisten at hun ikke liker at de må bruke så mye kraftfôr, men hvis de skal klare å produsere nok melk, må det kraftfôr til.

Kuas tunge er ikke laget for å rotere i en kraftfôrbøtte. Den er laget for å slynge seg rundt en gressstus og rive den opp, litt på samme måte som elefanten slynger snabelen rundt små trær. Inne i munnen males gresset opp mellom de flate tennene. Kuer kan beite både busker og kratt, og er gode landskapspleiere hvis de bare får lov til å være ute.

Ku, sau, geit og hest er stadig mindre på beite. Bare i perioden 2000 til 2012 gikk andelen dyr som var på utmarksbeite i mer enn fem uker i året ned med fem prosent. De slippes senere ut om våren, og tas tidligere inn om høsten. Antallet gårder med beitedyr reduseres drastisk, samtidig som dyretallet på de gjenværende gårdene øker. Noen områder overbeites, mens andre områder ikke lenger brukes til beite. Dyra går på gjødslede innmarksbeiter eller dyrka arealer istedenfor å beite i de gamle kulturlandskapene.

Økte krav til produktivitet fører til at dyrene føres med kraftfôr istedenfor å utnytte fjellbeitene i seterlandskapet eller beitemarker, beiteskoger, beitemyrer, strandenger og beitehager. Dyrene skal produsere store lam og mange liter melk, og må yte på topp. Kraftfôret de spiser produseres i stor grad av utenlandske ressurs, blant annet soyabønner fra Brasil.

For oss som forbrukere betyr beitereduksjonen at melka og kjøttet blir mindre sunt. Norsk

forskning på lammekjøtt viser at kjøtt fra lam som har gått på fjellbeiter har lavere fettinnhold, høyere proteininnhold og høyere innhold av flerumettede fettsyrer, enn kjøtt fra lam som har gått på innmarksbeite i to måneder før de slaktes.

Internasjonale studier viser at lam som går på beite generelt har en større andel flerumettede fettsyrer og en lavere andel mettede fettsyrer i kjøttet enn lam som står inne og føres med kraftfôr. Og ja, det er de flerumettede fettsyrene som er best for oss mennesker.

I fjor sommer lanserte Tine for første gang stølsmjolk. De lekke designkartongene ble fylt med melk fra kuer som beitet i stølslandskapet i Valdres, mellom 800 og 1000 meter over havet. Melka skulle gi «folk smaken av norsk fjellsummer». Det Tine ikke opplyste om, er at melk fra kuer som beiter i fjellet, i likhet med lammekjøttet, er sunnere for deg og meg. Norske studier viser at det er mer umettet fett, betydelig mindre mettet fett, og flere antioksidanter i sommermelk fra fjellbeite enn i vintermelk.

Du blir hva du spiser, heter det.

Naturen blir også hva vi spiser og drikker. Det er fordi dyr på beite bidrar til å hindre gjengroing av landskapet. Gjennom tusenvis av år har ressursene i naturen blitt høstet. Når kulturlandskapene som har blitt formet av beite og annen høsting gror igjen, mister mange arter leveområdene sine. Planter, sopper og dyr som har evolvert i samspill med beitedyr blir borte når dyrene de er avhengige av forsvinner. Det kan være biller som er avhengige av å legge egg i dyremøkk eller planter som trenger dyrenes tråkkespor for at frøene skal få plass til å spire. Over 800 dyre-, plante- og sopparter som lever i jordbrukspåvirkede landskaper er på rødlista over arter som er trua.

Når artsmangfoldet blir mindre fordi husdyrene ikke hindrer gjengroing, reduseres også beiteressursene. Gress og urter av mange ulike arter må vike for bregner og trær som ikke gir beitedyrene like mye næring. Matvaresikkerheten i Norge blir lavere. Både fordi de gode beiteplantene blir borte når beite opphører, og fordi vi baserer matproduksjonen vår på importert kraftfôr.

OPPÅ FJELLET: Utmarksbeite er bra både for oss, dyra og kulturlandskapet. Men antall beitedyr er på vei ned. Denne trenden må snus, skriver Anna Blix.

FOTO: CHRISTOFFER HJELTNES STØLE

Kan man så ønske seg ku og sau på beite uten å ville rovdyrene til livs? Ja. Norge har plass til både storfe og ulv, sau og jerv, geit og bjørn, rein og gaupe. Beitedyr må konsentreres i beiteavhengige kulturlandskap som trues av gjengroing. Ved å ytterligere skille beitedyr og rovdyr i rom, og gi rovdyrene større områder, kan konfliktene dempes.

Hvis man politisk endrer slakterienes prissystemer, slik at store dyreskrotter ikke gir mer inntekt for bonden enn små skrotter, kan mindre og lettere raser av sau og ku brukes. De er mer vare for rovdyr, og utnytter i tillegg ressursene i kulturlandskapet bedre. Tilskuddene må endres, slik at kraftfôret koster mer. Artsrike kulturlandskap må bli del av en lønnsom næring.

Denne teksten er skrevet mens vi fremdeles ikke vet hva jordbruksoppgjøret ender med. Hvis Sylvi Listhaug får gjennomslag for sine forslag, ser vi en slutt på det desentraliserte jordbruket og det spredte kulturlandskapet i Norge.

Når vi ikke kan velge produkter fra dyr som har gått på beite, men må ta til takke med kjøtt og melk basert på kraftfôr, blir maten vår mindre sunn.

Verre er det at kulturlandskapet vårt gror igjen, og arter og beiteressurser blir borte for alltid.

«Kan man ønske seg ku og sau på beite, uten å ville rovdyrene til livs? Ja. Norge har plass til både storfe og ulv, sau og jerv, geit og bjørn, rein og gaupe»